

IZ ČASOPISA ČOVJEK I PROSTOR, OSVRTI ČITALACA, ZAGREB,
SVIBANJ 1976. / GODINA XXIII, BROJ 278. / 13-15

Dubrovnik i njegov prostor

U POVODU IZGRADNJE HOTELSKO-TURISTIČKOG CENTRA BABIN KUK

Što nas je to obuzelo i zaslijepilo da se ne koriste nikakva upozoravanja ni izjave divljenja prema klasičnom Dubrovniku ni najznamenitijih predstavnika ljudske kulture, prigodom njihovih posjeta, i njihove žive preporuke kao što je npr. i ona glasovitoga Bernarda Shawa, da taj divni i u svijetu jedinstveni dubrovački prostor treba stoljećima čuvati od oskrvnitelja.

DR. DANE KNEŽEVIĆ U *Vjesniku u srijedu* bio je god. 1974. pod naslovom *Biserna ogrlica Dubrovnika* publiciran članak koji počinje ovako: „*Kad se u ljetu 1976. godine otvore vrata hotelsko-turističkog centra 'Babin Kuk' u Dubrovniku, dah će zastati i onima koji su s dozom prilične skepse gledali na izgradnju toga najvećega turističkog kompleksa u našoj zemlji.*”

Meni nije bilo potrebno čekati ljetu 1976. Netom sam pročitao članak i vidio kako će ondje izgledati jedan od luksuznih hotela, bio sam toliko iznenađen da mi je zaista zastao dah – od zaprepaštenja. Pokušat ću to obrazložiti.

Babin Kuk je zapadni dio poluotoka Lapada, odakle se pruža divan vidik na otvoreno more, dubrovačke otoke i kanal kojim se oni nižu između Gruža i Vratnika, a naspram njih redaju ona naša pitoma naselja pod brdima na kopnu.

Od čitavoga užeg dubrovačkog prostora uz more, osim gruške luke, prirodni pristup k moru relativno je uz obalu Babin Kuka najpogodniji i najopsežniji. Njegovim javnim, uz more okolnim putem, stanovnicima Dubrovnika je omogućeno da uživaju sve blagodati šetnje i zadržavanja u tom divotnom kraju.

Babin Kuk je svojim položajem i kompaktnom zelenom površinom dio onoga prostranog, donedavna gotovo

u cjelini šumovitog i mirnog prostora, od-
vjkada smatranog plućima Dubrovnika.
On je zacijelo sastavni dio dubrave kojom
je grad bio od davnine okružen, čiju su
važnost Dubrovčani za njihov grad toliko
cijenili već od svojih početaka da nije puki
slučaj što je bio i prozvan Dubrovnikom.
Kad je katastrofalni potres god. 1667.
pretvorio Dubrovnik u pusto garište i hr-
pu ruševina, bio se pojavio prijedlog da
se sve to napusti i podigne novi grad na
Lapadu. Stari Dubrovčani, trijezni i razbo-
riti kao što su uvijek bili, nisu to prihvatili i
grad se obnovio na istom starom mjestu,
a njegova dubrava na Lapadu ostavljena
i nadalje kao izvor zdravlja i mjesto od-
mora, okrepe i mira daljnjim generacija-
ma Dubrovčana, sve dok ondje, na Mi-
hajlu, ne bi našli i svoj zadnji počinak.
Jezgra Dubrovnika, njegov dio s gradskim
zidinama, onako logično i znalački smje-
šten, arhitektonski i urbanistički oblikovan
i organiziran te svojim osebnim prirod-
nim prostorom savršeno usklađen, na pr-
vi pogled izgleda nešto zasebna, a zapra-
vo je svojom okolinom (tj. predio između

Orsule i Nuncijate okrenut k moru, dakle
i Lapad s Babin Kukom) organski najuže
povezan i sa svakoga gledišta pravi nera-
skidivu funkcionalnu životnu cjelinu.

Dubrovnik je svojim jedinstvenim izgle-
dom, povijesnim i kulturnim ambijentom
i ljepotom pejzaža oduvijek izazivao div-
ljenje stranih posjetilaca, a pojavom turiz-
ma, zbog njegovih specifičnih svojstava,
postao i najposjećenije naše mjesto na
Jadraniu. Kad je promet stranaca popri-
mio i kod nas komercijalni karakter i ta-
kav unosni posao privukao u Dubrovnik
interesente s raznih strana, počeli su ni-
cati ondje turistički objekti, koji su svojim
stranim izgledom narušavali klasičnu lje-
potu i fizionomiju dubrovačkoga kraja. To
je izazvalo opće negodovanje, proteste i
zahtjeve da se takve nove gradnje pril-
gode dubrovačkom karakteru.

Možda se netko još sjeća oštre i dugo-
trajne polemike u splitskom dnevniku *No-
vo doba* u povodu projekta arhitekta Do-
brovića za tzv. kursalon na Pilama, koji
je svojim modernističkim stilom značio
upravo bezobzirni prodor u klasičnu du-

brovačku sredinu. Polemika se vodila između Koste Strajnića, koji je bio tek došao u Dubrovnik kao pomoćnik kustosa dubrovačkih kulturnih spomenika, i Vinka Brajevića, urednika *Novog doba*. Strajnić je uporno zagovarao Dobrovićev projekt,

DUBROVNIK SVOJIM OGRANIČENIM PROSTOROM NE PODNOSI VELIKE VOLUMENE, A PO SVOME SPECIFIČNOM KARAKTERU ZAHTIJEVA U SVEMU KVALITETU, I TO SVOJE VRSTI, A NE KVANTITETU

nastojao prilagoditi okolini, makar je to bio projekt jednog Meštrovića, naišao je na protivljenje jer je predviđao uklanjanje Lazareta, a svojim dimenzijama prijetio da poremeti sklad s okolišem. Pri tome je prednjačio Lujo Vojnović plamenim člankom u mjesečniku *Javnost*, pod naslovom *Vivisekcija Dubrovnika*, oborivši se na svaki pokušaj izobličavanja Dubrovnika. Tako, na sreću, nije došlo do realiziranja tih projekata, a sudeći po nekim objektima koji su za to vrijeme ili neposredno nakon toga nastali i kojima se poštivao dubrovački ambijent, npr. zgrada Narodne banke na Pilama, proširena Gradska kavana, Bančeva palača na Pločama (sada Galerija umjetnina) moglo se očekivati da se na odgovornim mjestima spoznalo kako je životni interes Dubrovnika sačuvati njegov autentični i klasični izgled, bila to gradska jezgra ili okolina, koje, kako već spomenuh, čine onu karakterističnu cjelovitost dubrovačkog pej-

zaža i specifičnoga kulturnoga ambijenta i da je upravo u tim njegovim osobinama tajna njegove neodoljive privlačnosti, a i glavni, dapače i jedini preduvjet za pravilan razvoj turizma u Dubrovniku.

Dubrovački je prostor svojim geografskim položajem, opsegom i konfiguracijom tla toliko ograničen da oduvijek nameće potrebu što obzirnijega njegovog iskorišćavanja. Stari su Dubrovčani to shvatili od samog početka i prema tome se orijentirali. U takvoj pravilnoj orijentaciji tajna je i njihove ekonomske moći i njihovog discipliniranog kulturnog i općeg društvenog razvitka. Ta disciplina, dosljedno i svestrano kroz vjekove primjenjivana, pa i u graditeljstvu, stvorila je Dubrovnik onakav kakvom se divimo i danas, ukoliko je njegov autentični izgled još sačuvan. Međutim, kakva je ta disciplina ondje danas? Dok se još pazi, a i uspijeva sačuvati gradskoj jezgri njena fizionomija, na ostalom njegovom prostoru bezobzirno se dižu blokovi i zgrade, a prednjače hotelski i trgovački objekti, koji ga svojim smještajem, dimenzijama i izgledom nasilno pretrpavaju i iznakazuju. Tako se Dubrovniku njegov osjetljivi kulturni prostor degradira, stvarajući mu nove biološke smetnje, komplicirajući i zaoštravajući već postojeće ozbiljne prometne, stambene, zdravstvene, socijalne i ostale ambijentalne probleme.

Stanovnicima u gradu bilo je oduvijek potrebno da se radi zdravlja prošeću što dalje od gradskih zidina. Za povoljnog vremena, svakog poslijepodneva, putovi koji vode izvan grada bili su puni šetalaca, sve dok se ondje nije pojavio automobil i postupno ih svojom intenzivnošću, bukom, dimom i smradom motornoga goriva potpuno onemogućio i eliminirao. Kuda, dakle, da se danas u

Dubrovniku čovjek mirno prošee i nadiše nešto čišeg zraka?

Kad sam prije minolog rata, u društvu sa svojim nezaboravnim prijateljom drom Baldom Marinovićem, promatrao s Babin Kuka onu divnu panoramu pred nama, on, koji je svoj rodni grad upravo obožavao, a kao liječnik u Dubrovniku dobro poznao njegove prilike, govorio mi je o nestašici i potrebi javnih parkova ondje, s obzirom na nagli porast i sve veću gustoću pučanstva te volumen turističkog prometa. Pomišljao je kako bi bila divna tekovina za Dubrovnik kada bi se Babin Kuk uredio kao javni park kao što je to Marjan u Splitu. Ovo je onda bila tek jedna lijepa želja, jer bi Babin Kuk, kao privatno vlasništvo, trebalo najprije otkupiti. Međutim, kad se to stanje nakon oslobođenja izmijenilo, bilo je mogućnosti da se to ostvari, kako to pokazuje njegova sadašnja izgradnja. Kad se sastah s drom

NIJE LI ONO ŠTO SE SADA ONDJE RADI TAKOĐER MJERILO DANAŠNJE SVIJESTI I KULTURNIH KVALIFIKACIJA, KOJE SE OVAKO ISPOLJUJU NASPRAM KLASIČNOM IZGLEDU DUBROVNIKA I NJEGOVA KRAJOLIKA?

no s dubrovačkim ambijentom. S njemu prirodjenim osjećajem za lijepo i harmonično smatrao je takav projekt na Babin Kuku, premda se i nastoji prilagoditi du-

Marinovićem malo prije njegove smrti, bio je upravo očajan u povodu glasila u javnosti da se čitav onaj prostor od blizu milijuna četvornih metara i više od dva i pol kilometra obale kani iskoristiti kao turističko naselje, usklade-

brovačkoj sredini, kratkovidnim i neodgovornim, Dubrovnik nedostojnim promašajem koji bi se katastrofalno morao osvetiti, rekavši mi, pun tuge, na rastanku, da ostvarenje tog projekta ne želi doživjeti. To mu se, na žalost ispunilo. Ostavio nas je zauvijek prije nego što se na Babin Kuku išta započelo. Ovo navodim kao ilustraciju mišljenja jednoga upućenoga i uglednog Dubrovčanina, u čemu on sigurno nije bio osamljen, o prirodnoj namjeni Babin Kuka za sadašnji i budućí Dubrovnik.

Međutim, nije ovdje pitanje da li je ideja o Babin Kuku jedino ili najprikladnije rješenje nego da li onako projektiranoj izgradnji toga i takvog turističkog kompleksa ima igdje u Dubrovniku mjesta?

Dubrovnik svojim ograničenim prostorom ne podnosi velike volumene, a po svome specifičnom karakteru zahtijeva u svemu kvalitetu, i to svoje vrsti, a ne kvantitetu. Da li je pri odlučivanju o izgradnji Babin Kuka bilo svijesti o tim činjenicama? Kako se uopće moglo doći na pomisao da se upravo na takvom, već od prirode ograničenom, a povijesno, kulturno i estetski cjelovito zaokruženom prostoru, gdje je potrebna posebna pažnja i pri najneznatnijoj građevnoj operaciji, podigne najveći turistički kompleks u našoj zemlji? Držim da je tu moguć samo jedan logičan odgovor: očito se prohtjelo jednoj financijskoj grupi da se veliki turistički promet Dubrovnik, izazvan njegovom privlačnošću i međunarodnom reputacijom, što unosnije iskoristi, pokazujući pri tome ili nepoznavanje ili hotimično ignoriranje elemenata njegove privlačnosti. Po onome kako se u spomenutom članku prikazuje taj centar i daje prognoza njegova komercijalnog uspjeha, očito je da je financijski efekt jedino što tu grupu za-

nima. Kako će se taj ogroman kompleks odraziti na životne uvjete okolnog područja i opće interese Dubrovnika kao cjeline te njegov daljnji opstanak i razvitak, o tome u članku nema ni slova.

Ne radi se ovdje o nekom osobito velikom pojedinačnom objektu nego o izgradnji čitavoga jednoga grada svoje vrsti. Nije to domaće naselje, izraslo na vlastitom tlu, postupno izgrađivano i razvijano prema prirodnim uvjetima i potrebama svojih žitelja, nego potpuno strana, umjetna tvorovina, projektirana u nekoj tehničkoj poslovnici kakvoga industrijskog poduzeća. Kad je, unatoč svemu, do toga ipak došlo, kako su, dakle, predviđena rješenja javnih problema koje taj kompleks izaziva? Što će biti s automobilskim i ostalim cestovnim prometom koji će takav centar na Babin Kuku, do sada tako mirnom i od prometa pošteđenom prostoru, izazvati na dubrovačkim, već i sada preopterećenim cestama, gdje i sama priroda vapi da je ne mrcvare dalje eventualnim probijanjem novih ili proširivanjem postojećih, u više slučajeva dapače tek nedavno već i ponovno proširenih puteva, a na štetu opjevanih dubrovačkih *giardina*? Kako je predviđen odnos prema obali s obzirom na zakonske propise, kojima se kategorički zabranjuje svako diranje u njen kontinuitet osim u iznimnim, zakonom predviđenim slučajevima, a u članku se ističe kako će ondje biti uređene luke i lučice, velike i male *džepne* plaže? Što će biti s postojećim javnim putem uz more i njegovom dosadašnjom uporabom kao javnog šetališta? Kako je udovoljeno ustavnim propisima člana 121. o općoj dužnosti osiguravanja uvjeta „za očuvanje i razvoj prirodnih i radom stvorenih vrijednosti čovjekove okoline te sprječavanje i uklanjanje štetnih posljedica koje

zagađivanjem zraka, tla i mora, ili na drugi način ugrožavaju te vrijednosti ili dovede u opasnost zdravlje i život ljudi”? Kako su uvaženi ovi ustavni propisi, obavezni za čitavu državu, koje bi u Dubrovniku, s obzirom na njegove vrednote, trebalo najrigoroznije primjenjivati?

Potkraj prošlog stoljeća Dubrovnik je, u doba gradnje hotela *Imperial*, na temelju analize njegovih klimatskih i zdravstvenih svojstava bio proglašen klimatskim lječilištem, a prije nekoliko godina, takvom ponovnom analizom, utvrđeno je da je zagađenost zraka u Dubrovniku jednaka onoj u industrijskom Beču. Također prije nekoliko godina bila je u novinama objavljena zabrana kupanja u Gruškoj Luci, zbog pogibelji po ljudsko zdravlje. Kako će tek ovo izgledati onda kad proradi Babin Kuk, taj novi moderni ljudski mravinjak, s novim tisućama turista, situiran neposredno između Gruške luke i Vale od Lapada, gdje je s obzirom na čistoću mora kupanje također vrlo problematično? Kakvih li dakle higijenskih i kupališnih izgleda za

TURIZAM U DUBROVNIKU SMIJE SE JEDINO TAKO ORGANIZIRATI DA BUDE IZRAZ KULTURNOG BIĆA DUBROVNIKA, A NE DA ON POSTANE NJEGOV PROFITERSKI PLIJEN

kupanje u moru pred tim luksuznim hotelima na Babin Kuku!

Komentirati čitav članak kojim se u zvijezde kuje taj *biser grad* nije moguće zbog ograničenosti prostora. Osvrnut ću se jedi-

no još na njegov završetak. „*Babin Kuk upotpunit će ponudu turističkog Dubrovnika. On neće biti konkurent staroj gradskoj jezgri. On će nuditi ono što su turisti*

dosad tražili, a nisu mogli uvijek naći. Iako se koncepcija projekta udaljava od tradicionalnog, ne iskače iz tipične dubrovačke kulturne sredine. Gosti iz bisernoga grada neće imati velike potrebe švrljati bilo kuda. Sve što im treba naći će na relativno malom prostoru. A za to će se brinuti pedesetak animatora, koji će upućivati goste u javne tajne grada. Oni će napuštati grad samo kad budu išli razgledati znamenitosti stare gradske jezgre.” Mislim da ovome ne treba puno komentara. Obilaziti, naime, po Dubrovniku i u njemu se zadržavati, upoznavati ga i diviti mu se na svakom koraku i tako doživljavati taj naš jedinstveni grad na svijetu, to bi bila danguba i švrljanje bilo kuda!? Treba, naprotiv, ostati na Babin Kuku i zadržavati se po njegovim buticima, pizzerijama, confiserijama, pivskim i vinskim podrumima, barovima, folklor-džez, disko-klubovima i ostalim u članku spomenutim atrakcijama na koje će upućivati u tu svrhu angažirani animatori.

Inače bi se moglo potrošiti što god i u *gradskoj jezgri*, a unaprijed je iskalkulirano da svaki gost u *biser gradu* dnevno toliko potroši te već na kraju prve poslovne godine bude zarađeno 24 milijuna dolara. Karakteristika je turizma u čovjekovoj težnji za promjenom sredine njegova običajnog boravišta i želji da pri tome upozna i doživi nešto nova te se ujedno odmori i oporavi. Tu potrebu osobito osjeća čovjek iz gradskih i industrijskih aglomeracija, gdje, otuđen od prirode i uklopljen u tipičnu šablonu i monotoniju dnevnog načina života koju mu današnja materijalna civilizacija nameće, traži da se toga povremeno riješi i potraži neki drukčiji ambijent. Da je Dubrovnik za to pogodan, dokazuje njegova iznimna privlačivost. Poslužiti se njegovim renomiranim glasom da se tu-

rist privuče na Babin Kuk, gdje će od Dubrovnika neprimjetno izoliran uzalud tražiti ono što je tu očekivao, i gdje će ga

GLEDATI NA DUBROVNIK PRVENSTVENO S TURISTIČKOG GLEDIŠTA BILA BI NAJVEĆA POGREŠKA; DUBROVNIK NIJE I NE SMIJE BITI ZBIRKA STARINA KOJE VRIJEDI POGLEDATI, NEGO ŽIVO KULTURNO SREDIŠTE

Što se tiče navoda da vanjski izgled tog centra ne iskače iz tipične dubrovačke kulturne i prirodne sredine, dovoljno je pogledati one uz članak reproducirane slike tog centra. Kad ih ugleda čovjek s nešto estetskog osjećaja i smisla za karakteristike našega kraja, zar da se ne zapita postoji li igdje uz našu obalu pa i najzabitiji položaj, gdje bi se objekt ovako monstroznog izgleda smio pojaviti, a da čitav njegov okoliš ne bude vizuelno potpuno upropašten? Što pisac članka i oni koji su ga sugerirali smatraju tipičnom dubrovačkom kulturnom sredinom? Zar i projektanti imaju o tome dovoljno pojma ili su mišljenja da u ovom slučaju ne treba da se na to osvrću? Kako oni shvaćaju arhitekturu kao prostornu umjetnost i pravilo, koje se osobito u najnovije vrijeme od vrhunskih arhitektonskih autoriteta toliko naglašava da arhitektonsko djelo, građevni objekt, ne smije doći u sukob sa svojom okolinom i da se arhitekt s prosto-

umjetno stvorena i od Dubrovnika otuđena sredina vjerojatno podsjećati upravo na onu koju je napustio, nije li razumljivo njegovo razočaranje? Nije li takva koncepcija projekta za dubrovački klasični ambijent očita anomalija?

rom na kojem kani graditi mora najprije dobro sporazumjeti? Bez obzira na to što se uvjeravao kako će sve na Babin Kuku biti u skladu s dubrovačkim kulturnim i prirodnim ambijentom, a projekt s takvim izgledom – koji bi se možda mogao realizirati kao luksuzni turistički objekt za posjetioce nekog naselja uz obalu kakve zemlje u razvoju – izraditi da se to ostvari na klasičnom tlu našeg Dubrovnika nije li to izazovni i kulturni skandal? Ima li tu ičega što bi podsjećalo na tipičnu dubrovačku sredinu osim da se ona ovako mora upropastiti?

Babin Kuk je nerazdvojivi dio one cjelovite prirodne scene s Velikom i Malom Petkom, Grebenima, Koločepom i susjednom mu Daksom, gdje, onakav, oduvijek bdije pred ulazom u Grušku luku. Predugo bi bilo ovdje dokazivati zašto je Babin Kuk integralni dio dubrovačkoga kulturnog nasljeđa koje treba i ovdje poštivati. Ako bi se ondje htjelo nešto podići, bio bi najpogodniji položaj za spomenik dubrovačkom pomorstvu, kao vidljiv znak svijesti o temeljima slobode, prosvijećenosti i blagostanja starog Dubrovnika te zahvalnosti prošlim i putokaz budućim pokoljenjima kako se valja odnositi prema Dubrovniku. Nije li ono što se sada ondje radi također i mjerilo današnje svijesti i kulturnih kvalifikacija, koje se ovako ispoljuju naspram klasičnom izgledu Dubrovnika i njegova krajolika?

S jedne strane, koristimo se Dubrovnikom pred vanjskim svijetom kao našom povijesnom i kulturnom legitimacijom, pa naše službene goste iz cijelog svijeta dovodimo onamo da im ga pokažemo kao primjer čudesno ostvarenoga sklada prirode i ljudskog duha i dokaz stvaralačkih sposobnosti u našem narodu kroz vjekove i do danas brižljivo očuvanih pleme-

nitih vrednota, a s druge strane, u isto vrijeme našim držanjem prema tim vrednotama, kao u ovom slučaju Babin Kuka, dokazujemo koliko smo svega toga svjesni i tome dorasli.

Čovjek treba da se zapita kakav je bijes to među nama zavladao? Što nas je to obuzelo i zaslijepilo da se ne koriste nikakva kompetentna upozoravanja ni izjave divljenja prema klasičnom Dubrovniku ni najznamenitijih predstavnika ljudske kulture, prigodom njihovih posjeta, i njihove žive preporuke kao što je npr. i ona glasovitoga Bernarda Shawa, da taj divni i u svijetu jedinstveni dubrovački prostor treba stoljećima čuvati od oskrvnitelja.

Preko svega toga prelazi se s nekim prezirnim, zapravo primitivnim omalovažavanjem, i pokazuje s koliko se znanja i osjećaja odgovornosti Dubrovniku prihvaćaju ovako tuđe sugestije i ponižavajući projekti. Čovjeka duša boli kad promatra kako se ti dragocjeni prostori lakoumno i nepovratno upropaštavaju, a s nešto više razumijevanja mogli bi biti sačuvani i unapređivani te i korišteni kao trajni ekonomski izvori, pa i tih toliko žuđenih turističkih deviza.

Da se nova izgradnja znala prilagoditi dubrovačkom specifičnom karakteru, od kada se u Dubrovniku pojavio turizam bio bi to danas jedinstveni primjer u svijetu savršene simbioze historijskog ambijenta i suvremenog turizma. Takvim svojim izvornim i od tuđe šablone pošteđenim izgledom Dubrovnik bi i sa gledišta turističkih interesa bio upravo klasično mjesto trajnoga turističkog hodočašća i tako najsigurnije zaštićen od konjunkturnih oscilacija, jer ne bi imao ozbiljnijega konkurenta nigdje u svijetu.

Međutim, gledati na Dubrovnik prvenstveno s turističkog gledišta bila bi naj-

veća pogreška. Njegova je karakteristika kulturno-historijski ambijentalni faktor. Dubrovnik nije i ne smije biti zbirka starina koje vrijedi pogledati, nego živo kulturno središte, svjesno svojih kulturnih tradicija i isto takve suvremene uloge, namijenjene mu i po njegovoj prošlosti i njegovom sadašnjem položaju u našem narodu i zemlji.

Može li se zamisliti da bi Dubrovnik, taj povijesni unikum u svijetu, svoje kulturno značenje i tradicionalni, jedino njemu svojstveni karakter, mogao ikada iznevjeriti i zamijeniti tuđim šablonskim i šupljim blještavilom, umjesto da, zadržavši svoj autentični izgled, svoju vjekovnu i plemenitu ulogu nastavi i proširi? Dubrovnik treba zaštititi od svih pothvata koji ga izobličuju i degradiraju na bilo kojem njegovom prostoru. Dubrovnik je stvorila, kroz vjekove razvijala i održala visoka kulturna svijest i živa moralna snaga njegovih građana koji su njime upravljali. Bez takvog kontinuiranog vladanja svake njegove generacije što bi od Dubrovnika bilo i da li bi uopće i postojao? Pogotovu ovakav kakvog preuzesmo u nasljeđe, dužni da ga očuvamo i sebi i budućim pokoljenjima.

Glasoviti John Ruskin, u jednom predavanju slušačima sveučilišta u Oxfordu, obrazlažući potrebu poštivanja moralnih i estetskih načela u društvenom razvitku i stavljajući im na srce rodnu zemlju i njene prirodne i umjetničke ljepote, preporučio im je neka dobro zapamte da je svaki narod tek onoliko dostojan naslijeđenog tla i njegovih uspomena koliko i sam nastoji to isto tlo ostaviti u nasljedstvo još ljepše svojoj djeci. Da li se i kod nas radi da bi se takva kulturna svijest među našom omladinom, a i nama ostalima pokazala u dovoljnoj mjeri, osobito u sredini kao du-

brovačka? Da li je to ono, što se sada čini na Babin Kuku?

Kultura to je *genius loci* Dubrovnika. Ona je stvorila onu čudesnu i harmoničnu cjelinu prirode, ljudskog duha i čovječjih ruk. Tko to ne vidi, ne razumije i ne osjeća, i prema tome ne zna ili neće da se ponaša, nema mu, kako je Bernard Shaw dobro rekao, ondje mjesta, pa ni takvom turizmu. U jednoj kulturnoj sredini, turizam je dužan takvu poštovati i jedino usavršavati, a nikako, bilo sadržajem bilo izgledom ili bilo čime izobličavati i ugrožavati. Da se to ne dogodi, nosioci turizma u takvoj sredini i drugi koji pri tome odlučuju treba da budu adekvatno obrazovani i da temeljito poznaju kulturne osobine svoje sredine. Inače turizam, ugrožavajući tu sredinu, upropaštava i vlastite interese, tako rekuć ili granu na kojoj sjedi. Turizam u Dubrovniku smije se jedino tako organizirati da bude izraz kulturnog bića Dubrovnika, a ne da on postane njegov profilerski plijen. Turizam u Dubrovniku treba da bude izrazito kulturn. Inače je antikulturn i antidubrovački. Ne treba Dubrovniku nikakvih *bisernih ogrlica* da ga uguše!

U pjesmi *Dubrovniku*, koju je prije više od sto godina spjevao dubrovački pjesnik Medo Pucić, ima, kao memento i sljedeća strofa:

„Što bi nam sva zamjera,
tuđinske napravi?
Što li bi nam niz bisera,
kad nam grlo davi?“ ■

*Tekst je objavljen uz suglasnost Nakladničkog savjeta Udruženja hrvatskih arhitekata i prenesen je u izvornom obliku.